[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.16807626.1399.19.2.3.3]

[DOI: 10.29252/payesh.19.2.187]

بررسی تأثیر شبکه‌های خانوادگی و دوستی بر تعداد ایده‌آلِ فرزندان زنان روستایی

سراج الدین محمودیانی[1]، علی یار احمدی[1*]، افشان جوادی[2]

۱. بخش جامعه‌شناسی و برنامه‌ریزی اجتماعی، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
۲. دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران

نشریه پایش
سال نوزدهم، شماره دوم، فروردین ـ اردیبهشت ۱۳۹۹ صص ۱۹۶- ۱۸۷
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۱۲/۲۱
[نشر الکترونیک پیش از انتشار- ۲۶ فروردین ۹۹]

چکیده

مقدمه: باروری زنان در ایران در دهه‌های اخیر تغییرات قابل توجهی را تجربه نموده است. باروری ایده‌ال یکی از مهمترین پیش بینی کننده‌های باروری آینده در نظر گرفته می‌شود. باروری ایده‌آل از آن دسته رفتارهایی است که از محیط اجتماعی و نگرش دیگران مهم نیز تأثیر خواهد پذیرفت. از این‌رو در مطالعه حاضر تلاش شده است که رابطه نگرش دیگران مهم شبکه اجتماعی زنان و باروری ایده‌آل آنها بررسی شود.

مواد و روش کار: از روش پیمایش و ابزار پرسشنامه برای گردآوری داده‌ها استفاده شده است. برای این منظور تعداد ۱۲۴۷ زن متأهل ۴۹-۱۵ ساله مناطق روستایی استان فارس در سال ۱۳۹۴ با استفاده از روش نمونه گیری خوشه‌ای پیمایش شدند.

یافته ها: نتایج نشان داد که باروری ایده‌آل زنان مورد مطالعه حدود ۲/۵ فرزند است. از بین ویژگی‌های جمعیتی و اقتصادی- اجتماعی، تحصیلات و مذهب اثر معنادار بر باروری ایده‌آل زنان روستایی دارند. همچنین یافته‌ها نشان داد که به ترتیب نگرش همسر، مادر و دوستان بیشترین اثر معنادار و مثبتی بر باروری ایده‌آل زنان روستایی داشته‌اند.

نتیجه گیری: بخش بسیار مهمی از نگرش زنان در خصوص باروری در محیط اجتماعی و خانوادگی آنها شکل می‌گیرد و صرف مشخصات فردی زنان دیگر به تنهایی نمی‌تواند مهمترین تعیین کننده باشند. امروزه باروری از رفتاری فردی-زیستی به رفتاری اجتماعی نزدیک شده است. زنان ایرانی در شبکه‌های خانوادگی و دوستی، نگرش باروری خود را تعدیل و حتی شکل خواهند داد.

کلیدواژه: باروری ایده‌آل، زنان روستایی، شبکه خانوادگی- دوستی

کد اخلاق: IR.SUMS.REC.1394.51

* نویسنده پاسخگو: شیراز، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
E-mail: ahmadi.aliyar@gmail.com

مقدمه

فرزندآوری یکی از رفتارهای نوع بشر است که از سویی در استمرار نسل نوع بشر و نیز وضعیت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جوامع تأثیراتی به‌دنبال خواهد داشت و از سویی دیگر همین رفتار خود زاده و محصول اجتماع و جامعه خواهد بود. به معنایی دیگر فرزندآوری در یک رابطه دو سویه با جامعه قرار خواهد گرفت یعنی هم از شرایط جامعه تأثیر می‌پذیرد و هم بر شرایط و ساختار جامعه تأثیر خواهد گذاشت. بر همین اساس گفته می‌شود که رفتار باروری براساس محرک‌ها، فرآیند تصمیم‌گیری و نگرش‌های مرتبط می‌تواند به‌عنوان رفتاری اجتماعی که در یک محیط اجتماعی حادث خواهد شد، در نظر گرفته شود [۱]. کاهش باروری بدون تردید با تغییرات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی مرتبط است. اما ماهیت و ترکیب خاص هر یک از این عوامل از جامعه‌ای به جامعه‌ای دیگر متفاوت است [۲]. یکی از عواملی که با توجه به نکات بالا می‌تواند در شکل‌دهی نگرش و رفتار فرزندآوری زنان تأثیر قابل ملاحظه‌ای داشته باشد، نگرش افرادی از خانواده و دوستان زنان است که بنوعی شبکه اجتماعی او را تشکیل می‌دهند. اینکه این افراد نسبت به فرزندآوری چطور می‌اندیشند و چه ایده‌آلی دارند می‌تواند بر رفتار فرزندآوری زنان تأثیرگذار باشد. ایران از جمله کشورهایی است که بعد از یک ثبات نسبی در وضعیت باروری تا اواسط دهه ۱۳۶۰ دچار تغییرات چشمگیری در فرزندآوری شده، طوری که شاید بتوان ادعا نمود جزو کم‌نظیرترین کشورها از نظر شتاب در کاهش نرخ باروری بوده که این اتفاق عمدتاً در دهه ۱۳۷۰ به وقوع پیوسته است. در طی دهه‌های گذشته انتقال یا به‌عبارتی دقیق‌تر کاهش باروری در ایران از طریق مسیرهای متفاوتی اتفاق افتاده است. اما نکته جالب توجه آن است که کاهش باروری در ایران در تمام مناطق جغرافیایی و برای همه زیر گروه‌های اجتماعی و جمعیتی صورت گرفته است. فرآیند گذار باروری در ایران متناسب با تحولاتی بوده است که در ابعاد مختلف اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی جامعه به وقوع پیوسته و به تغییراتی در ایستارهای مرتبط با ازدواج و فرزندآوری و در نهایت ایده‌آل‌ها و رفتارهای باروری منجر شده است [۳]. بررسی میزان باروری کل ایران نشان می‌دهد که از سال‌های ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۹ (بجز سال ۵۶) باروری در ایران روند صعودی داشته و از ۵/۸ در سال ۱۳۵۱ به ۶/۹ در سال ۱۳۵۹ افزایش یافته است. از دلایل این امر می‌توان به بهبود وضعیت اقتصادی مردم ایران در این دوران باتوجه به افزایش قیمت نفت در بازارهای جهانی و سیاست‌های تشویقی دولت در جهت ازدواج زودرس جوانان اشاره کرد. در سال ۱۳۶۳ باروری ۷ فرزند بوده که از سال ۱۳۶۴ (۶/۳) به بعد رو به کاهش نهاده است. این روند کاهشی تا سال ۱۳۶۸ (۵/۳) کند بوده و از آن به بعد با شروع دوباره برنامه‌های تنظیم خانواده روندی شتابان گرفته است، به‌طوری‌که در سال ۱۳۷۰ به ۴/۹ و در سال ۱۳۷۵ به ۲/۵ فرزند به ازای هر زن رسید. این روند کاهشی ادامه یافت و در سال ۱۳۷۹ به سطح جانشینی (۲/۱) و در سال ۱۳۸۵ به پایین‌تر از سطح جانشینی رسید [۴]. از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ باروری به‌طور نسبتاً ثابتی بین ۱٫۸ و ۱٫۹ تداوم داشته است و در سال‌های بعد از آن حتی نشانه‌هایی از افزایش باروری دیده شده است. زیرا هم براساس گزارش ثبت احوال در دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ شمار موالید افزایشی بوده است و هم براساس نتایج سرشماری ۱۳۹۵ شاهد افزایش جمعیت گروه سنی ۰ تا ۴ ساله بوده‌ایم [۵] که همگی از افزایش اندک باروری در سال‌های اخیر حکایت دارند لذا شاید بتوان گفت سطح باروری کشور امروزه در حدود رقم ۲ فرزند برای هر زن به ثباتی نسبی رسیده باشد اما نگرانی‌ها در ارتباط با روند کاهش باروری همچنان باقی است.

در مطالعات باروری بخوبی مشخص شده که تمایلات افراد دربارهٔ باروری آینده، پیش‌بینی کننده مهمی برای باروری آینده خواهد بود. همچنین در این خصوص، مطالعات نشان داده‌اند که تمایلات باروری در خیلی محیط‌ها، پیش‌بینی کنندهٔ مفیدی برای استفاده از وسایل پیشگیری و رفتار باروری هستند. تحلیل تعیین کننده‌های باروری، دلالتهای سیاستی مهمی در طراحی، پیاده سازی و ارزیابی کارایی سیاست‌های تنظیم خانواده در کشورهای در حال توسعه خواهد داشت [۶]. لذا در سال‌های اخیر با کاهش باروری و سالخوردگی روزافزون جمعیت، توجه محققان جمعیتی به سمت نیات و ترجیحات باروری جلب شده است [۷]. مطالعات بسیاری [۲۰-۸] در زمینه ایده‌ال‌های باروری انجام شده است که تقریباً همه نشان می‌دهند که اندازه باروری ایده‌آل در طول زمان کاهش یافته است و در بیشتر نقاط دنیا این اندازه حدود ۲ فرزند است و نیز دریافته‌اند که شکاف بین باروری واقعی و باروری ایده‌آل نیز بیشتر شده است. مطالعه‌ای [۲۱] که مشخصاً به بررسی تفاوت‌های ایده‌آل باروری نقاط شهری و روستایی پرداخته شده به این نتیجه رسیده است که باروری ایده‌آل زنان ساکن نقاط روستایی از همتایان شهری خود بالاتر بوده و در حدود سطح جایگزینی است.

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1399.19.2.3.3]
[DOI: 10.29252/payesh.19.2.187]

مطالعه‌ای در آلمان [۲۲] نیز به این نشان داده که داشتن تعداد بیشتری خواهر و برادر در شکل‌دهی اندازه باروری ایده‌آل زنان تأثیرگذار است. در یک بررسی دیگر [۲۳] نیز نتیجه‌گیری شده است که تمایلات شوهر در خصوص فرزندآوری اثر نسبتاً بزرگی بر باروری واقعی زنان دارد. مطالعه‌ای در شهر تهران [۲۴] از آن حکایت دارد که هنجارها و رفتارهای باروری افراد حاضر در شبکه اجتماعی زنان تأثیر معنادار بر رفتار و ایده‌آل باروری آنها دارد و در این بین تأثیر والدین بر رفتارهای باروری بیشتر از سایر افراد تشکیل دهندهٔ حلقه خانواده-دوستان زنان است. مطالعات دیگری [۲۷-۲۵] نیز هر یک به‌نوعی بیانگر تأثیر شبکه خانوادگی و دوستان بر رفتارها و نیات باروری در میان زنان است.

در مجموع با توجه به تغییرات جمعیتی کشور و توجه روز افزون سیاست‌گذاران به مباحث جمعیتی باید نخست این نکته را مد نظر قرار داشت که بدون مطالعه ایده‌آل باروری نمی‌توان به چشم اندازی برای باروری آینده در کشور رسید و دوم اینکه هنوز حدود ۲۶ درصد از جمعیت کشور ساکن نقاط روستایی هستند که نسبت قابل توجهی است لذا مطالعه زنان ساکن روستا و رفتارهای فرزندآوری آنها نیز حایز اهمیت است. در مطالعه حاضر تلاش شده است که از سویی اندازه باروری ایده‌آل زنان روستایی و نیز از سویی تعیین-کننده‌های آن و به طور مشخص تأثیر نگرش شبکه خانواده-دوستان زنان روستایی بر باروری ایده‌آل مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

مواد و روش کار

این مطالعه از نوع مقطعی بود که با روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری در این مطالعه زنان متأهل ۴۹-۱۵ ساله مناطق روستایی استان فارس در سال ۱۳۹۴ است. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. گردآوری داده‌ها نیز در مدت یک ماه انجام شد. پرسشنامه مذکور برای مطالعه رفتارها و نگرش‌های مرتبط با باروری در میان زنان ۱۵ تا ۴۹ ساله مناطق روستایی استان فارس طراحی و در برگیرنده حدود ۶۰ گویه بوده است که در مطالعه حاضر برخی از اطلاعات پرسشنامه مذکور که در باب باروری ایده‌آل بوده مورد استفاده قرار گرفته است. اعتبار و پایایی پرسشنامه با استفاده از روش‌های اعتبار صوری و آلفای کرونباخ مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. شایان ذکر است مقادیر آلفای کرونباخ بدست آمده برای تمامی گویه‌های مورد استفاده بالاتر از ۰/۷ بوده است. همچنین لازم به توضیح است که برای بررسی روایی، چند نفر از متخصصان حوزه جمعیت شناسی و بهداشت باروری گویه‌های پرسشنامه را ارزیابی و به ترتیب با کسب نمره‌های ۰/۸۱ و ۰/۸۶ در شاخص‌های CVI و CVR روایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت. تحلیل عامل اکتشافی نیز آزمون شد و نتایج نشان داد که گویه‌های مورد استفاده بار یک عامل می‌شوند که به معنای ارتباط منطقی گویه‌ها با مفاهیم مورد سنجش است. برای نمونه‌گیری نیز ابتدا از هر شهرستان یک نفر از متخصصان بهداشت خانواده انتخاب و مورد آموزش قرار گرفت و در ادامه آن متخصص آموزش دیده نیز سایر پرسشگران آن شهرستان را آموزش می‌داد. روش نمونه‌گیری در تحقیق حاضر ترکیبی از طبقه بندی و خوشه‌ای است. با توجه به اطلاعات موجود ابتدا هر شهرستان به عنوان یک طبقه، سپس در طبقات مختلف (هر شهرستان) مناطق روستایی به عنوان خوشه در نظرگرفته شده و حجم نمونه مورد نیاز در هر شهرستان بر اساس جمعیت روستایی آن شهرستان مشخص شده است. در ادامه و بر اساس فهرست روستاها که در واحد آمار مرکز بهداشت هر شهرستان موجود بود و متناسب با حجم هر خوشه (۱۰ نفر) تعداد روستاهای مورد نیاز به صورت تصادفی از بین روستاهای موجود انتخاب شدند. به عبارتی دیگر نمونه مورد بررسی از تمامی شهرستان‌های استان فارس یعنی ۲۹ شهرستان آن انتخاب و نسبت نمونه از هر شهرستان نیز براساس جمعیت روستایی آن شهرستان یعنی متناسب با جمعیت انتخاب شده است. در مرحله آخر به مرکز روستای انتخاب شده مراجعه و بصورت نمونه‌گیری نظامند عمل شد؛ طوری‌که خانه منتخب با فاصله پنج‌تایی از خانه‌های روستا بوده است. تا رسیدن به حجم هر خوشه این کار ادامه یافت و در مجموع ۱۲۴۷ نفر وارد مطالعه شدند. معیارهای ورود به مطالعه شامل زنان متأهل ۴۹ -۱۵ ساله غیرنابارور بودن، و داشتن رضایت به منظور شرکت در مطالعه، بوده است. با توجه با پایین بودن سطح سواد برخی از زنان روستایی در برخی موارد پرسشنامه‌ها با مشارکت پرسشگر و پاسخگو تکمیل شده است.

یافته‌ها

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که میانگین سن زنان روستایی مورد مطالعه حدود ۳۳ سال با انحراف معیار ۷/۱ سال و در مقابل میانگین سن همسران آنها حدود ۳۸ سال با انحراف معیار ۷/۷ سال است. همان طوری‌که اطلاعات جدول ۱ نشان می‌دهد حدود ۵۵

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1399.19.2.3.3]
[DOI: 10.29252/payesh.19.2.187]

درصد نمونه متعلق به قومیت فارس بوده‌اند و زنان متعلق به سایر اقوام نسبتاً برابرند. بنابراین عمدهٔ زنان روستایی مورد مطالعه فارس زبان بوده‌اند. همچنین تحلیل داده‌ها گویای آن است که حدود ۸۴ درصد زنان شیعه بوده و در مقابل حدود ۱۶ درصد نیز اهل تسنن به شمار می‌آیند. از این‌رو می‌توان گفت زنان نمونه بررسی شده غالباً فارس زبان و اهل مذهب تشیع هستند. که با کلیت جامعه روستایی استان فارس همخوانی دارد.

در جدول ۲ به توصیف نمونه برحسب برخی از مهمترین ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی یعنی سطح تحصیلات، وضعیت اشتغال و درآمد خانوار اقدام شده است. همانطوری که مندرجات جدول ۲ حکایت می‌کند؛ حدود ۱۰ درصد زنان روستایی تحصیلات دانشگاهی یا بالاتر از دیپلم دارند که درصد متناظر آن برای همتایان مرد حدود ۸ درصد است. بیشترین نسبت زنان روستایی و شوهران‌شان تحصیلات راهنمایی و کمتر دارند. بنابراین می‌توان نتیجه گفت که همچنان گسترش تحصیلات عالی در جمعیت روستایی استان فارس به‌طور چشمگیری اتفاق نیفتاده است اما با این وجود سهم زنان به‌طور نسبی بالاتر از مردان است.

حدود ۴ درصد زنان روستایی پیمایش شده شاغل و سایر زنان بیکار بوده‌اند و در مقابل حدود ۹۵ درصد همسران زنان روستایی در زمان تحقیق حاضر شاغل بوده‌اند. تحلیل درآمد خانوارهای زنان مورد مطالعه نشان می‌دهد که حدود ۷۸ درصد خانوارهای روستایی کمتر از ۱ میلیون تومان و حدود ۷ درصد نیز بیش از ۲٫۵ میلیون تومان درآمد دارند. البته لازم به توضیح است که در تحقیق حاضر مبلغ یارانه‌های دولتی جز درآمد خانوارها به شمار نیامده است. اطلاعات مرتبط با باروری واقعی یا همان تعداد فرزندان زنده بدنیا آمده و باروری ایده‌آل زنان روستایی استان فارس در جدول ۳ گزارش شده است.

برای آن که دید بهتری درباب رفتار باروری زنان روستایی بدست داده باشیم علاوه بر باروری ایده‌آل، تعداد فرزندان زنده بدنیا آمده آنها نیز گزارش شده است. لازم به ذکر است که در سؤال باروری ایده‌آل، گزینه‌هایی تحت عنوان "نمی‌دانم" و "هیچکدام" نیز در بین پاسخ‌ها بود که داده گمشده در نظر گرفته شده‌اند. با توجه به داده‌های جمع‌آوری شده، مشخص شد که تعداد فرزندان زنده بدنیا آمدهٔ زنان روستایی از بی‌فرزندی تا ۸ فرزند در نوسان است و متوسط شمار فرزندآوری زنان ۲٫۰۵ فرزند است. تنها حدود ۹ درصد زنان روستایی مورد مطالعه بی‌فرزند بوده‌اند. حدود ۱۳ درصد از زنان نیز ۴ فرزند و بیشتر بدنیا آورده‌اند. تحلیل آمار مربوط به تعداد فرزندان ایده‌آل زنان روستایی نشان می‌دهد که حدود ۴۰ درصد زنان داشتن ۲ فرزند را ایده‌آل می‌دانند که این نسبت در مقایسه با سایر نسبت‌های متناظر بیشترین نسبت است یعنی باروری ایده‌آل زنان روستایی استان فارس را می‌توان ۲ فرزند دانست. حدود ۳۳ درصد پاسخگویان نیز داشتن ۳ فرزند را ایده‌آل دانسته‌اند لذا در مجموع حدود ۷۳ درصد زنان روستایی داشتن ۲ الی ۳ فرزند را ایده‌آل به‌شمار آورده‌اند. در ادامه و به منظور بررسی رابطه برخی متغیرهای جمعیتی و اقتصادی-اجتماعی و باروری ایده‌آل شبکه خانوادگی-دوستی زنان پاسخگو با تعداد فرزندان ایده-آل آنها از دو مدل رگرسیون خطی بهره برده شد. در مدل اول ارتباط ویژگی‌های جمعیتی و اقتصادی- اجتماعی زنان پاسخگو با باروری ایده‌آل آنها مورد بررسی قرار گرفت. در مدل دوم با کنترل ویژگی‌های جمعیتی و اقتصادی- اجتماعی زنان به بررسی تأثیرگذاری باروری ایده‌آل خانواده- دوستان زنان و باروری ایده‌آل آنها پرداخته شده است. یافته‌ها نشان می‌دهند که در مدل دوم سطح تحصیلات زنان و مذهب تنها متغیرهای جمعیتی-اجتماعی هستند که با باروری ایده‌آل زنان رابطه معنادار دارند. یعنی باروری ایده‌آل زنان با تحصیلات راهنمایی و کمتر در مقایسه با زنان با تحصیلات دانشگاهی، بالاتر است. زنان اهل تسنن نیز باروری ایده‌آل بالاتری نسبت به زنان اهل تشیع دارند.

همچنین در بین متغیرهای دیگر تحقیق یعنی نگرش سایر افراد حاضر در شبکه اجتماعی زنان تنها نگرش مادر شوهر و اعضای خانواده شوهر رابطه معناداری با تعداد فرزندان ایده‌آل زنان روستایی نداشت اما در سایر موارد روابط بدست آمده معنادار شده است. قومیت و سن در اولین ازدواج که در مدل اول دارای رابطه معناداری با باروری ایده‌آل زنان روستایی بوده در مدل دوم و با ورود دسته دیگر متغیرها، معنادار خود را از دست داده‌اند.

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1399.19.2.3.3]
[DOI: 10.29252/payesh.19.2.187]

جدول ۱: توزیع زنان روستایی برحسب ویژگی‌های قومی- مذهبی

	فراوانی	درصد
فارس	۶۸۳	۵۴/۸
لُر	۱۹۰	۱۵/۲
عرب	۱۸۵	۱۴/۸
تُرک	۱۸۸	۱۵/۱
سایر	۱	۰/۱
کل	۱۲۴۷	۱۰۰
مذهب	فراوانی	درصد
شیعه	۱۰۴۳	۸۳/۶
سنی	۲۰۴	۱۶/۴
کل	۱۲۴۷	۱۰۰

جدول ۲. توزیع زنان روستایی برحسب برخی ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی آنها

	زنان		شوهران	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
راهنمایی و کمتر	۷۸۰	۶۲/۶	۷۷۹	۶۲/۵
متوسطه-دیپلم	۳۴۵	۲۷/۷	۳۶۲	۲۹/۱
دانشگاهی	۱۲۱	۹/۷	۱۰۵	۸/۴
کل	۱۲۴۶	۱۰۰	۱۲۴۶	۱۰۰
داده گمشده	۱	-	۱	-
کل	۱۲۴۷	-	۱۲۴۷	-

وضعیت اشتغال	زنان		شوهران	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
شاغل	۴۷	۳/۸	۱۱۸۳	۹۴/۹
بیکار	۱۲۰۰	۹۶/۲	۶۴	۵/۱
کل	۱۲۴۷	۱۰۰	۱۲۴۷	۱۰۰

درآمد خانوار	فراوانی	درصد معتبر
کمتر از یک میلیون	۹۷۴	۷۸/۱
۱ تا ۲,۵ میلیون	۱۸۰	۱۴/۴
بیش از ۲,۵ میلیون	۹۳	۷/۵
کل	۱۲۴۷	۱۰۰

جدول ۳. توزیع زنان روستایی برحسب رفتارهای باروری

باروری واقعی	فراوانی	درصد معتبر	باروری ایده‌آل	فراوانی	درصد معتبر
۰	۱۱۱	۸/۹	۱	۴۷	۳/۸
۱	۳۱۳	۲۵/۱	۲	۴۹۸	۴۰/۲
۲	۴۴۱	۳۵/۴	۳	۴۱۲	۳۳/۳
۳	۲۲۳	۱۷/۹	۴	۲۳۷	۱۹/۱
۴ و بیشتر	۱۵۸	۱۲/۷	۵ و بیشتر	۴۵	۳/۶
کل	۱۲۴۶	۱۰۰	کل	۱۲۳۹	۱۰۰
گمشده	۱	-	گمشده	۸	-
کل	۱۲۴۷	-	کل	۱۲۴۷	-

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1399.19.2.3.3]
[DOI: 10.29252/payesh.19.2.187]

جدول ۴. نتایج تحلیل رگرسیونی روابط متغیرهای تحقیق و باروری ایده‌آل زنان روستایی

		مدل اول		مدل دوم	
		ضریب استاندارد	معناداری	ضریب استاندارد	معناداری
ویژگی‌های جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی زنان پاسخگو		راهنمایی و کمتر	۰/۲۳۱	۰/۰۰۱	۰/۰۹۹	۰/۰۳۸
	تحصیلات زنان	متوسطه/دیپلم/پیش‌دانشگاهی	۰/۰۷۳	۰/۱۳۹	۰/۰۴۴	۰/۲۹۸
		دانشگاهی (مرجع)				
	تحصیلات همسران	راهنمایی و کمتر	۰/۰۶۳	۰/۲۷۶	۰/۰۶۲	۰/۲۱۰
		متوسطه/دیپلم/پیش‌دانشگاهی	-۰/۰۱۲	۰/۸۱۴	۰/۰۱۳	۰/۷۷۹
		دانشگاهی (مرجع)				
	مذهب	اهل تسنن	۰/۲۶۸	۰/۰۰۰	۰/۱۰۲	۰/۰۰۱
		شیعه (مرجع)				
	وضعیت اشتغال زنان	بیکار	۰/۰۲۹	۰/۳۵۳	۰/۰۰۷	۰/۷۸۵
		شاغل (مرجع)				
	وضعیت اشتغال همسران	بیکار	۰/۰۲۳	۰/۴۳۵	۰/۰۳۱	۰/۲۲۸
		شاغل (مرجع)				
	قومیت	سایر	۰/۰۶۶	۰/۰۴۲	۰/۰۰۸	۰/۷۶۶
		فارس (مرجع)				
	درآمد خانوار (تومان)	کمتر از ۱ میلیون	۰/۰۴۶	۰/۶۱۲	۰/۰۶۳	۰/۴۲۷
		یک تا ۲،۵ میلیون	۰/۰۷۰	۰/۴۴۰	۰/۰۷۸	۰/۳۱۵
		بالاتر از ۲،۵ میلیون (مرجع)				
	سن در اولین ازدواج		۰/۱۰۸	۰/۰۰۰	-۰/۰۴۲	۰/۱۱۴
باروری ایده‌آل شبکه خانوادگی-دوستی زنان	تعداد فرزند ایده‌آل از نظر مادر پاسخگویان		-	-	۰/۱۲۷	۰/۰۰۰
	تعداد فرزند ایده‌آل از نظر مادر شوهر		-	-	۰/۰۶۶	۰/۰۹۴
	تعداد فرزند ایده‌آل از نظر سایر اعضای خانواده شوهر		-	-	۰/۰۳۴	۰/۳۸۲
	تعداد فرزند ایده‌آل از نظر سایر اعضای خانواده پاسخگویان		-	-	۰/۱۱۲	۰/۰۰۱
	تعداد فرزند ایده‌آل از نظر شوهر		-	-	۰/۲۸۴	۰/۰۰۱
	تعداد فرزند ایده‌آل از نظر دوستان نزدیک پاسخگویان		-	-	۰/۱۲۷	۰/۰۰۱
	ضریب تعیین		R^2=0.138		R^2=0.364	

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1399.19.2.3.3]
[DOI: 10.29252/payesh.19.2.187]

بحث و نتیجه‌گیری

از آنجایی که انسان موجودی اجتماعی است لذا بسیاری از نگرش-های انسانی در تعامل با سایرین مهم، شکل می‌گیرد و این موضوع حتی امروزه اهمیت مضاعف دارد زیرا که تعاملات انسانی در پی تحولات صورت گرفته در جامعه جدید، دست مایه تحولاتی شده است. یکی از رفتارهایی که بی‌شک خارج از قاعده فوق نیست باروری و رفتار فرزندآوری است که از مهمترین رفتارهای زیست شناختی زنان است. باروری امروزه از سطح یک رفتار صرفاً زیست شناختی به رفتاری اجتماعی تغییر وضعیت داده است. به این معنا که این رفتار همان‌طور که می‌تواند ساختار اجتماعی-جمعیتی جامعه را دستخوش تغییر دهد از شرایط اجتماعی جامعه نیز متأثر خواهد شد. امروزه زنان درباب فرزند آوری نگرش‌ها و باورهای خاص خود را دارند و درباب این عمل بی‌تردید قبل از اقدام خواهند اندیشید یعنی باروری رفتاری اندیشه شده است. اما همان‌طور که در سطور آغازین این بخش گفته شد رفتار فرزند آوری زنان در تعامل با افرادی دیگر، که شاید بتوان با عنوان سایرین مهم از آن یاد کرد، می‌تواند شکل دیگری به خود گیرد یعنی براساس نتایج مطالعات و شواهد در دسترس که در بخش‌های قبلی این نوشتار آورده شد، نگرش زنان به باروری از نگرش سایرین مهم یا همان شبکه خانوادگی-دوستی آنها متأثر خواهد شد. همزمانی گسترش تعاملات و بهبود وضعیت اجتماعی زنان [۲۹، ۲۸] با تحولات اتفاق افتاده در حوزه باروری در ایران این پرسش را قابل طرح می‌سازد که آیا واقعاً دیگران نیز در شکل‌دهی نگرش زنان به باروری تأثیری دارند؟ و اینکه سهم یا وزن نگرش افراد حاضر در حلقه خانواده-دوستی زنان در نگرش فعلی آنها به رفتار باروری به چه اندازه است؟ برای پاسخ به این سؤالات تحقیق حاضر نگارش شده است. برای این منظور با روش‌های نمونه‌گیری تلاش شد که زنان روستایی استان فارس مورد مطالعه قرار گیرند. تعداد ۱۲۴۷ نفر زن روستایی در نهایت پیمایش شدند که شرح تفصیلی آن در بخش روش تحقیق آورده شد. یافته‌ها از آن حکایت داشت که زنان مطالعه شده به‌طور متوسط ۳۳ ساله، عمدتاً فارس زبان (۵۵ درصد نمونه) و شیعه مذهب (۸۴ درصد نمونه) هستند. یافته‌ها بیانگر آن بود که سهم زنان با تحصیلات عالی در جمعیت روستایی استان فارس به‌طور قابل ملاحظه‌ای پایین و عمده آنها تحصیلات راهنمایی و کمتر دارند. تنها حدود ۴ درصد زنان روستایی پیمایش شده، براساس تعریف رسمی اشتغال، شاغل بوده‌اند. به‌علاوه حدود ۷۸ درصد خانوارهای زنان روستایی کمتر از ۱ میلیون تومان در ماه درآمد داشته‌اند که دال بر وضعیت اقتصادی پایین این مناطق است. با توجه به داده‌های جمع‌آوری شده، مشخص شد که متوسط باروری زنان روستایی برابر با ۲،۰۵ فرزند برای هر زن است که در حدود سطح جایگزینی قرار دارد. تنها حدود ۹ درصد زنان روستایی مورد مطالعه بی‌فرزند بوده‌اند که احتمال می‌رود بخشی از آنها در سال‌ها یا حتی ماه‌های اول ازدواج خود باشند لذا انتظار می‌رود این نسبت در آینده کمتر شود. اما نکته قابل توجه دیگر شمار ۴ فرزند و بیشتر بوده که حدود ۱۳ درصد را به خود اختصاص داده که بیانگر شیوع توقف فرزندآوری در رتبه‌های تولدی پایین‌تر در جامعه روستایی امروز است. همچنین در مجموع مشخص شد که حدود ۷۳ درصد زنان روستایی داشتن ۲ تا ۳ فرزند را ایده‌آل به‌شمار می-آورند که این یافته هم از نظر نسبت زنان فوق (۷۳،۵ درصد) و هم از نظر تعداد فرزند مورد ایده‌آل (۲ تا ۳ فرزند) قابل توجه و حایز اهمیت است زیرا این متوسط همچنان بالاتر از باروری سطح جایگزینی است. نکته قابل تأمل دیگر این است که از سویی تک فرزندی و از سویی دیگر داشتن ۴ فرزند و بیشتر فقط براساس نظر حدود ۴ درصد پاسخگویان به‌عنوان باروری ایده‌آل معرفی شده است که نسبت بسیار پایینی است. این نکته هم بر عدم گرایش زنان روستایی به تک فرزندی و هم بر عدم تمایل آنها به شمار بالای فرزند آوری دلالت دارد یعنی همچنان که تک فرزندی مطلوب و ایده‌آل نباشد، تعداد و شمار زیاد فرزندان نیز مناسب و ایده‌آل زنان روستایی نیست. این نکته می‌تواند بیانگر تغییرات نگرشی و ایده‌ای در بین زنان روستایی درباب رفتار فرزندآوری باشد. با همین مرور اولیه یافته‌های توصیفی شاید بتوان این ادعا را مطرح نمود که با توجه به وضعیت نسبتاً نامناسب زنان روستایی برحسب شاخصه‌های اقتصادی- اجتماعی، این تغییر نگرش زنان احتمالاً متأثر از نگرش سایرین مهم باشد. برای بررسی این ادعا همان‌طور که در بخش یافته‌ها گفته شد از تحلیل رگرسیونی بهره برده شد. نتایج تحلیل مذکور این بود که ویژگی‌های جمعیتی و اقتصادی-اجتماعی زنان حدود ۱۴ درصد از باروری ایده‌آل آنها را تبیین می‌کند که در این بین متغیرهای تحصیلات زنان، مذهب، قومیت و سن در اولین ازدواج از نظر آماری رابطه معنادار با باروری ایده‌آل زنان روستایی داشتند. در گام دوم که با عنوان مدل دوم آمده بود علاوه بر متغیرهای جمعیتی و اقتصادی-اجتماعی دسته‌ای دیگر از متغیرها تحت عنوان باروری ایده‌آل شبکه خانوادگی-دوستی زنان نیز وارد

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1399.19.2.3.3]
[DOI: 10.29252/payesh.19.2.187]

معادله رگرسیونی شدند. ورود این دسته از متغیرها قدرت تبیین مدل را از حدود ۱۴ به بیش از ۳۶ درصد افزایش داد. یعنی قدرت توضیحی مدل تحقیق بیش از دو برابر شد و معناداری آماری متغیرهای سن در اولین ازدواج و قومیت نیز از بین رفت که این امر بدین معناست اثر اولیه و معنادار آن دو متغیر نیز کاذب و در واقع اثر آنها به دلیل عدم کنترل متغیرهای دیگر بوده است. نکته قابل تأمل عدم معناداری تأثیر نگرش مادر شوهر و خانواده شوهر بر باروری ایده‌آل زنان است یعنی زنان از خانواده شوهر خود درباب فرزند آوری تأثیر معنادار نمی‌پذیرند لذا شاید بتوان گفت در حلقه سایرین مهم برای زنان نمی‌گنجند. ضرایب رگرسیونی استاندارد بر آن دلالت داشت که بیشترین تأثیر بر نگرش زنان به تعداد ایده‌آل فرزند از سوی شوهر گذاشته می‌شود که این خود گویای آن است که رفتار باروری در درجه نخست تصمیمی است که بین زوجین گرفته می‌شود. در مرتبه دوم مادر و دوستان اثر یکسان و معنادار بر باروری ایده‌آل زنان روستایی بجای می‌گذارند. در نهایت سایر اعضای خانواده زن (یعنی خواهر و برادر) دارای اهمیت درجه سومی بر نگرش زنان به باروری ایده‌آل‌اند. نتایج مطالعه حاضر از آن حکایت دارد که بخش بسیار مهمی از نگرش زنان در خصوص باروری در محیط اجتماعی و خانوادگی آنها شکل می‌گیرد و صرف مشخصات فردی زنان دیگر به‌تنهایی نمی‌تواند تعیین‌کننده باشد.

باروری از رفتاری فردی-زیستی به رفتاری اجتماعی نزدیک شده است و زنان در پیوندهای خانوادگی و دوستی، نگرش باروری خود را جرح و تعدیل و حتی شکل خواهند داد. همسر، مادر، دوستان و سایر اعضای خانواده به‌ترتیب بیشترین سهم را در نگرش باروری زنان بجای می‌گذارند و سایرین مهم را تشکیل می‌دهند. اگر بخواهیم بحث فوق‌الذکر را با نظریه خاصی در ارتباط بدانیم شاید بهترین نظریه همان نظریه اشاعه (Diffusion Theory) باشد. تعامل یک ساز وکار کلیدی است که از آن طریق پذیرش نوآوری‌ها، ایده‌ها و رفتارهای جدید اتفاق می‌افتد [۲]. از این‌رو احتمال می‌دهیم که در آینده شاهد هر چه نزدیکتر شدن نگرش باروری زنان جامعه ایرانی به همدیگر باشیم.

سهم نویسندگان

سراج‌الدین محمودیانی: نگارش مقدمه و مرور ادبیات در موضوع مورد بررسی

علی‌یار احمدی: تحلیل داده‌ها. افشان جوادی: ایده و طراحی پژوهش، مجری طرح و مدیریت گردآوری داده‌ها

تشکر و قدردانی

بدینوسیله از تمامی کسانی که در انجام تحقیق حاضر نویسندگان را یاری رساندند، تشکر می‌شود.

منابع

1. Mahmoudian H. Research on theoretical backgrounds and empirical results of migration and fertility. Social Sciences Letter 2000; 15: 147-164 [Persian]

2. Reed H, Briere R, Casterline J. The role of diffusion processes in fertility change in developing countries. 1st Edition, National Academies Press: Washington 1999

3. Abbasi-Shavazi MJ, Sadeghi R, Mahmoudiani S. Reviewing the youth studies and studies in Iran: Research Gaps and Policy Implications. 1st Edition, UNFPA Press: Tehran 2012 [Persian]

4. Abbasi-shavazi MJ, McDonald P, Hosseini-chavoshi M. The fertility transition in Iran: Revolution and Reproduction. 1st Edition, Springer Publication: New York 2009

5. Abbasi-Shavazi MJ. The Changes and Status of population in the Islamic Republic of Iran. 1st Edition, National Population Studies and Comprehensive Management Institute: Tehran, 2016 [Persian]

6. Withers MH. Fertility preferences, intentions and outcomes: A mixed-methods study of fertility in a Balinese village. Dissertation of Doctor of Philosophy in public health, University of California 2009. Available at: http://elearnica.ir/r#!#%7B%22Query%22:%22Fertility%20preferences,%20intentions%20and%20outcomes:%20A%20mixed-methods%20study%20of%20fertility%20in%20a%20Balinese%20village%22,%22Author%22:%22withers%22,%22Year%22:%222009%22,%22DatabaseId%22:2,%22Page%22:1%7D [Access Date 2020/01/13]

7. Razeghinasrabad H, Mirzaei M. The gap between the number of available and ideal children in the selected provinces of Semnan, Kohgiluyeh and Boyerahmad and Hormozgan. Journal of Population Association of Iran 2012; 7: 149-176 [Persian]

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1399.19.2.3.3]
[DOI: 10.29252/payesh.19.2.187]

8. Javadi A, Ahmadi A, Moradi, F, Balaghi Z, Zarei, N. Determinants of fertility in rural women of Fars province: actual and ideal fertility and fertility intention. Journal of health Sciences and Surveillance System 2017; 5: 116-122

9. Hagewen K J, Morgan PH. Intended and ideal family size in the United States, 1970-2002, Population and development review 2005; 31: 507-527

10. Dorbritz J. Germany: Family diversity with low actual and desired fertility. Demographic Research 2007; 19: 557-598

11. McNamee CB. Wanted and unwanted fertility in Bolivia: Does ethnicity matter?. International Perspectives on Sexual and Reproductive Health 2009; 35: 166-175

12. Hartnett CS. White-Hispanic differences in meeting lifetime fertility intentions in the U.S. Demography Research 2014; 30: 1245-1276

13. Pebley AR, Delgado H, Brinemann E. Fertility desires and child mortality experience among Guatemalan women. Studies in family planning 1979; 10: 129-136

14. Derose LF, Dodoo FA, Patil V. Fertility desires and perceptions of power in reproductive conflict in Ghana. Gender and Society 2002; 16: 53-73

15. Adsera A. Differences in desired and actual fertility: An economic analysis of the Spanish case. Review of Economics Household 2006; 4: 75-95

16. Abbasi-Shavazi MJ, McDonald P, Hosseini-Chavoshi M, Kavefirouz Z. Studying the women's perspective on reproductive behaviors in Yazd province using qualitative methods. Social Sciences Letter 2002; 20: 169-203 [Persian]

17. Erfani A. Summary Report of Tehran Fertility Intentions in 2012. 1st Edition, National Population Studies and Comprehensive Management Institute: Tehran 2012 [Persian]

18. Khalaj-Abadifarahani F, Saraei H. Only child intention and its determinants in men and women on the verge of marriage in Tehran. Population Studies Quarterly 2013; 1: 85-61 [Persian]

19. Hosseini H, Bagi B. Economic, social, cultural and demographic determinants of childbearing tendencies of pregnant women referred to Hamadan Health Centers in 2011. Journal of Kermanshah University of Medical Sciences 2014; 1: 43-35 [Persian]

20. Dorahaki A. Determinants of Ideal Fertility of Women: The Study of Ideal Fertility among women 15-49-Year-Old in Nasimshahr in 2014. Razi Journal of Medical Sciences 2015; 22: 59-69 [Persian]

21. Mahmoudiani S, Mahmoudian H, Shahriari S. Ideal fertility; urban-rural differences and its related factors, Community Development Journal 2013; 6: 193-208 [Persian]

22. Heiland F, Prskawetz A, Sanderson WC. Are individual's desired family size stable? Evidence from West German panel data, European Journal of Population 2008; 24: 129-156

23. Thamson E, McDonald E, Bumpass L. Fertility desires and fertility: hers, his and theirs, Demography 1990; 27: 579-588

24. Sadeghi R, Mohsenabadi B. The effect of social network on women's fertility behaviors and intentions in Tehran. Women's Strategies Studies 2017; 20: 87-108 [Persian]

25. Abbasi-Shavazi MJ, Dorahaki A. The effect of different types of social networks on fertility intention: A study of married women in urban areas of Bushehr province. Journal of Population Association of Iran 2016; 12: 7-41 [Persian]

26. Khadivzadeh T, Latifnehejad-Roudsari R, Bahrami M, Taghipour A, Abbasi-Shavazi, MJ. The influence of social network on couples' intention to have the first child, Iranian Journal of Reproductive Medicine 2013; 11: 209-218

27. Bernardi L, Keim S, Lippe H. Social Influences on Fertility: A Comparative Mixed Methods Study in Eastern and Western Germany, Journal on Mixed Methods Research 2007; 1: 23-47

28. Abbasi-Shavazi MJ, Alimandegari M. The effect of different dimensions of women's independence on their fertility behavior in Iran. Women in Development and Politics 2010; 8: 31-51 [Persian]

29. Mahmoudian H. The heterogeneous nature of improving the position of women in Iran. Women in Development and Politics Journal 2005; 3: 115-136 [Persian]

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-13]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1399.19.2.3.3]
[DOI: 10.29252/payesh.19.2.187]

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-13]

[DOR: 20.1001.1.16807626.1399.19.2.3.3]
[DOI: 10.29252/payesh.19.2.187]

ABSTRACT

The relationship between familial and friendship networks and ideal fertility among rural women

Serajeddin Mahmoudiani[1], Ali Yar Ahmadi[1], Afshan Javadi[2*]

1. Faculty of Economics, Management and Social Sciences, University of Shiraz, Shiraz, Iran
2. Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran

Payesh 2020; 19 (2): 187 – 196
Accepted for publication: 11 March 2020
[EPub a head of print-14 April 2020]

Objective (s): Iranian women's fertility has experienced a remarkable change in recent decades. Ideal fertility is one of the most important predictors of future fertility. The ideal fertility is one of those behaviors that will affect by social environment and the attitude of important others towards fertility. Hence, in this study an attempt was made to investigate the relationship between attitude of important others in women's social network and their ideal fertility.
Methods: This was cross sectional study. A self-designed questionnaire was used to collect data. A total of 1247 married women, using stratified random sampling were surveyed in rural areas of Fars province in 2015.
Results: The findings indicated that the mean ideal number of children for women surveyed was 2.5. The analysis showed that among demographic and socio-economic characteristics, education and religion had a significant impact on the ideal number of children. The findings also indicated that the attitude of husband, mother and friends towards the ideal number of children had the most important and significant impact on ideal fertility among women living in rural respectively.
Conclusion: A remarkable part of women's attitude towards childbearing will form in their family and social environment. The findings suggest that demographic and socio-economic characteristics no longer could be the most important determinants of childbearing. It seems that at present childbearing has shifted from individual-biological behavior to social behavior. Iranian women modify their attitude towards childbearing and even shape it in their familial and friendship networks.

Key Words: ideal fertility, rural women, familial-friendship network

[*] Corresponding author: Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran
E-mail: ahmad.aliyar@gmail.com